

הכיוון מזרח

רותם רוזנטל מתבוננת בעבודתם של האמנים זויה צ'רקסקי, יבגני פיקס, קטיה גרוקובסקי, וג'ני יורשנסקי, מעלה שאלות על קיומו של נרטיב סובייטי-יהודי ומציעה התבוננות חדשה בתרבות שעיצבה את חיי היומיום בברית המועצות, את הנרטיב הסובייטי-יהודי ואת אפשרות הקיום של נרטיב כזה.

מאמר מאת רותם רוזנטל מרץ 30, 2021

זויה צ'רקסקי מובילה את קבוצת המבקרים בגלריית Gansevoort Fort, הממוקמת בפאתי הוליווד, בין דיוקנאות גדולי מימדים ועבודות ממוסגרות על נייר בגדלים שונים, המתווים פסיפס מורכב של החיים ברוסיה הסובייטית טרם קריסתו מחרשת האוזניים של מסך הברזל. זהו אולי סיור-האמנית האחרון שנערך בגלריה לפני הסגר בעקבות התפשטות נגיף הקורונה, שנכנס לתוקפו בלוס אנג'לס במרץ 2020. בינתיים, הקבוצה מתמסרת לצ'רקסקי ולקירות העטופים בסממנים חזותיים מוכרים: חליפות טרנינג בחיקויי אדידס, טפטים עמוסי צבעים והדפסים, כובעי פרווה, מעילי פוך מצוידי פסים, נעלי בית, סירים עמוסים על האש, כיסויי ראש מתחרה המכסים את שיערן של רוכלות ברחוב, חליפות נשים בגווני ניאון. אבל הסממנים הללו חורגים ממה שאנחנו מספרים לעצמנו, ממה שמספרים לעצמם המתבוננים מבחוץ. הצלילה לתוכם בלתי נמנעת ובאורח מרתק גם לא לגמרי אפשרית: חסרים הריחות, הצלילים, חסרה התחושה שהיינו שם. צ'רקסקי מספרת על מרכז הקניות, על מסעו של האוטובוס לשכונה, על הנשים שבילו זמן במטבח בחיתוך סלקים לבורשט, על האתלטיות שבילו את רוב זמנן באימונים, על מגרש המשחקים מחוץ לבניין המגורים הגבוה, על האנרכיסטים, על ההיקסמות שלה מהפאנק שהגיע מהמערב, על הרגלי החיים בסלוני הבתים, על קווי התפר בין זיכרונות הילדות והידע האינטימי שלה לגבי התרבות שהגדירה את חייה לבין הסיפורים שסופרו לה. היא היגרה לישראל בגיל 15, רגעים לאחר נפילת ברית המועצות. אנו נעים עם הדמויות המצוירות בין חוץ לפנים, בין חוויות יומיומיות לרגעים אינטימיים, בין קניות לבין אחר הצהריים ליד הנהר ומסיבת דיסקו באייטז. הציורים ב"ילדות סובייטית" (Childhood Soviet) מייצרים תנועה מתמדת בין מגוון רחב של מציאויות, בין אפשרויות בלתי נדלות לזיהוי וארגון היומיום. יותר מכל, יוצרים הציורים אפשרות להגדרת זהות, שהינה מורכבת, ניגודית וחורגת מכל סטריאוטיפ שהושלך עליה כשנותקה מהזמן והמקום שיצרו אותה; כשהזמן והמקום שהגדירו אותה קרסו ונאלצו להתחיל מחדש.

**Zoya Cherkassky, At The Yard, 2018, watercolor on paper,
31x47 cm.jpg**

[3] זויה צ'רקסקי, Metro the Near, 2018, מתוך הסדרה: "ילדות סובייטית", צבעי שמן על בד, 120*200 ס"מ באדיבות זויה צ'רקסקי וגלריה רוזנפלד, תל-אביב

העלייה מרוסיה בשנות התשעים הוסיפה לישראל כמיליון תושבים, כלומר, הם היוו 12% מכלל האוכלוסייה. [5](#) בעבודותיה המוקדמות יותר נגעה צ'רקסקי במורכבויות ההתאקלמות. [\[ב"פרבדה 4\]](#) "תערוכת היחיד שלה במוזיאון ישראל ב-2018, עסקה באופן ישיר בחוויות הקולקטיביות של העלייה העצומה הזו. רגע הירידה מהמטוס, החיים בשיכונים, בדיקות כשרות. כאן גם החלו לצוץ זיכרונות חלקיים שגברו והציפו את גוף העבודה שלה ב"ילדות סובייטית". בתערוכה הוצגה גם עבודה מוקדמת יותר - הנחשבת לאחת הפרובוקטיביות ביותר שלה - איציקמ-2012, בה עובדת דוכן פלאפל מבוהלת מנסה לדחות את מגעו של בעל המקום, גבר גדול מימדים, כהה עור, שחור שיער, חמוש בכפכפים, גופייה קטנה-הרבה-יותר-מדי חושפת כרס ומעליה גורמט גדול מימדים. צ'רקסקי שיחקה כאן עם סטריאוטיפ בתוך סטריאוטיפ, עם האופן שבו החברה הישראלית מקעקעת את דחוייה, בהצגה נלעגת של גבר מזרחי מול אישה צנומה ובלונדינית, אשר לנצח תיראה לו מותרת, זמינה וקלה להשגה מכיוון שהיא "רוסייה".

בישירות המאפיינת את הנרטיבים שהיא מייצרת, מהדהדת צ'רקסקי שוב ושוב את דחיית האוכלוסייה שעלתה מברית המועצות על ידי החברה הישראלית, אשר איגדה את רובם ככולם תחת הכותרת "רוסים". ההחרגה ממרכז השיח בישראל מאפשרת, באופן פרדוקסלי, חיבור אל חוויות הזהות אשר הוחרגה מהחיים ברוסיה הסובייטית - הזהות היהודית. עבור העולים לישראל בשנות התשעים, הזהות היהודית נלקחה מהם פעמיים: תחילה על ידי הממשל הסובייטי, ולאחר מכן על ידי הרבנות בישראל, אשר פקפקה וסירבה להכיר ביהדותם של מהגרים רבים. חוויה דואלית זו של דחייה מופיעה גם בעבודותיה של צ'רקסקי, בין אם בתערוכות מוקדמות יותר ובין אם בסדרת האיוורים שיצרה במהלך הסגר הנוכחי. אלה הוצגו [\[בתערוכה מקוונת 5\]](#) בארגוניה של גלריית Gansevoort Fort באפריל-מאי 2020 שבה ניפקה הצצה לתוך החיים בשטל מתודלקת בשפת דימויים, ברוח הרגע, הלקוחה מהמערך הסימבולי של חג הפסח.

[\[6\] Zoya Cherkassky, Itzik, 2012, oil on canvas, 150x200 cm.jpg](#)